

Vámos Miklós

2016. 02. 16.

1986-ban jelent meg a Félnóta¹ című regénye, amelyben a Gerilla együtteshez fűződő emlékeit eleveníti fel. Az együttes megalakulását és a körülötte lévő szellemi környezettel való kapcsolatát meghatározó kamaszkori élményei közé sorolta. A Gerilla előtt is foglalkozott zenével?

Abban az időben mindenki gitározni akart, vagy költő akart lenni. Én nem költő, hanem prózaíró akartam lenni, de gitároztam is, és saját kis szerzeményeket „izzadtam ki magamból”. Ezek általában lassú szerelmes számok voltak, olyan típusúak, mint a Beatlestől² a *Yesterday*.³ Egyiknek a szövege megtalálható a *Félnótában*, az a címe, hogy *Mezítlábás zápor*. Volt egy dal, amit a Gerilla együttesrel is gyakran előadtunk, az volt a refrénje, hogy „csak ez a becsvágy ne lenne bennem”.⁴ Én mindezt már 14 évesen kifejeztem a zenében. Ez még azelőtt volt kicsivel, hogy a Beatles eljutott volna hozzám. De rock’n’roll a Beatles előtt is volt. Például Chuck Berry⁵ vagy Elvis.⁶ Legnagyobb hatással rám Fenyő Miklós volt, aki Elvist utánozta.⁷ Aztán az Illés a Beatles-hatásokkal. Egy rockzenekarban is működtem, úgy hívták, hogy König zenekar. A hatvanas évek angolszász rockzenéit játszottuk, általában ugyanazt a hat-hét számot. Beatlest, Rolling Stonest⁸, Chuck Berryt, Holliest⁹, Spencer Davis Groupot¹⁰ énekeltünk halandszászva.¹¹ Felléptünk a mai Dunapark kávézóbanis,¹² ahol egy kicsi dobogó is volt. Három gitárossal, dobossal, miniatűr hangosítással el is fértünk rajta. A rendezvényt „Ötóra teának” hívták. Tehát vasárnap ötkor illedelmesen táncolt a fiatalság két óráat, aztán hazament.

¹ Vámos Miklós: *Félnóta*. Budapest: Magvető, 1986.

² Beatles (1960-1970) angol beatzenekar.

³ A dal a *Help!* című albumon szerepel. (1965, EMI Studios, London)

⁴ A dal címe: *Látnak majd a vakok is*.

⁵ Charles Edwards Anderson, ismertebb nevén „Chuck” Berry (1926), amerikai gitáros, rock and roll énekes.

⁶ Elvis Presley (1935-1977) amerikai gitáros, rock and roll énekes, színész.

⁷ Fenyő Miklós előtt már Komár László (1944-2012) énekes is fellépett Elvis-dalokkal.

⁸ The Rolling Stones (1960), angol rockegyüttes.

⁹ The Hollies (1962), angol pop-rock együttes.

¹⁰ The Spencer Davies Group (1963), angol rockegyüttes.

¹¹ A korszak több magyar zenekara is élt a fent említett „gyakorlattal”: ha nem tudtak angolul, a szöveg mélyebb ismerete nélkül, hallás után tanulták meg a dalokat felvételtől.

¹² A Dunapark Kávéház (1938) Budapest XIII. kerületében, a Pozsonyi út 38. alatt található.

Fordított is dalszövegeket?

Francia verseket fordítottam le magyarra, és megzenésítettem őket. Például Jacques Prevert¹³ verseit. Meg Georges Brassens-t¹⁴, aki szerintem a francia Bob Dylan.¹⁵ Ugyanolyan népszerű, és ugyanúgy aranymetszésű könyvekben adják ki a szövegeit. Van a franciáknak egy olyan sanzontípusa, amelyben a szöveg fontosabb, mint a zene. Ennek a műfajnak voltak ők a képviselői.

Lát valami rokonságot az „egy szál gitárral” előadott, imént említett francia dalok és a Gerilla együttes dalai között? A hangszerelés egyezik, de a Gerilla közéleti, gyakran politikai tartalmú számokat énekelt. Jellemző volt ez a francia énekes-dalszerzőkre is?

Annyiban hasonlít a két dolog, hogy mi sem protest songokat¹⁶ írtunk, hanem értelmes szövegű dalokat. Ami mond valamit. Nem kell feltétlenül tiltakozni. Bár valamiért az „értelmes szöveg” mindig képes átfordulni tiltakozásba. Én a franciákat próbáltam utánózni, mígnem a Haraszi¹⁷-féle társaságban azt mondták, hogy ne francia sanzont, hanem protest songot játsszak. Pete Seegert¹⁸, Bob Dylant, Peter Paul and Maryt.¹⁹ Ők akkor, '65-ben, Magyarországon még nem voltak ismert nevek. Úgy indult a dolog, hogy egyszer Haraszi felvitt engem Imre Katiirodalomkritikushoz,²⁰ és a következő mondattal mutatott be neki: „ő is író akar lenni, és azért hoztam, hogy hallgassuk meg együtt Pete Seegert”. Én akkor még csak 15 éves voltam. Miklós afféle költői mentorom volt. Imre Katinak volt egy lemezjátszója, és ott végighallgattunk egy Pete Seeger koncertlemezt, a *We shall overcome*-

¹³ Jacques Prevert (1900-1977), francia költő.

¹⁴ Georges Brassens (1921-1981) francia sanzonénekes, dalszövegíró, zeneszerző.

¹⁵ Bob Dylan (1941), amerikai folk-song-, protest-song énekes, dalszerző, költő.

¹⁶ Magyarul: „tiltakozó dal”. Közéleti tartalmú, szövegközpontú műfaj. Jellemző témái közé tartozik a társadalmi egyenlőtlenségek, háború, globalizáció elleni tiltakozás. Jellemzően gitárra és énekre hangszerelt szerzemények. A hatvanas években az afroamerikai polgárjogi mozgalmak és a vietnami háború hívták elő a műfajt. Népszerű előadói Pete Seeger és Bob Dylan, akik példaképüknek a huszadik század negyvenes éveinek dalszerző-énekesét, Woody Guthrie-t tekintették.

¹⁷ Haraszi Miklós (1945), író, újságíró, politikus. A Kádár-korszakban a baloldali rendszerkritikus ellenzék tagja. 1969-ben *Költők, dalok, forradalmak* címmel versfordítás kötete jelent meg, melyből több művet a Gerilla együttes adott elő.

¹⁸ Peter „Pete” Seeger (1919-2014) amerikai folk-song, protest-song énekes, gitáros, politikai aktivista, író.

¹⁹ Peter, Paul and Mary, Peter Yarrow, Paul Stookey és Mary Travers alkotta amerikai folkénekes-trió, amely az 1960-as években kezdte meg működését. Travers 2009-ben bekövetkezett halála óta Yarrow és Stookey a saját nevükön duót alapítottak.

²⁰ Imre Katalin, irodalomkritikus, a Kádár-korszakban a Magvető könyvkiadó szerkesztője, az Élet és Irodalom folyóirat újságírója. 1989. október 23-án öngyilkos lett.

ot²¹. Én mindjárt kiszúrtam három dalt, Haraszti pedig szépen lefordította őket. Azok voltak az első protest songok, amiket még egyedül pengettem, aztán Haraszti hozta be a vietnami háború-ellenes dalok ötletét.

Tőle származott az együttes ötlete is?

Igen. A Gerilla név is Harasztitól jött. Kitalálta, hogy legyen egy zenekar, amelyik a *Vietnami vasárnapok-on*²² játszik. Több ilyen rendezvény volt, ezek közül három Oszolytetőn²³ került megrendezésre, és mi mind a hármon ott voltunk. Ezeket az akciókat az ELTE bölcsészkarának és a Közgáznak²⁴ az úgynevezett *Vietnami Szolidaritási Bizottsága*²⁵ szervezte. Tulajdonképpen szovjet mintákat követtünk: ott találták ki azt, hogy ha van egy ilyen akció, akkor legyen mellette zene is. Csak korábban az ilyesmit a katonazenekarok valósították meg.

Berki Tamással²⁶ hogyan ismerkedett meg?

Egyszer Haraszti felhozta hozzám, ők valamilyen házibuliból ismerték egymást. Tamás meghallgatta az én számaimat, és gyorsan írt kettőt ő is. Egyiknek az volt a címe, hogy *Vietnami vasárnapok dala*, ennek Haraszti írta a szövegét. A másik arról szólt, hogy Amerikában verik a négereket. Nekem addigra már volt három dalom: az *Elment a repülő*, a *Várunk este a szobornál*, és valami vietnami dal. Mindegyikre Haraszti beszélt rá, másfél nap alatt megírtam, és kész. Aztán a szövegekbe még kicsit belepiszkáltunk, de ez a zenélés nem volt nagyon átgondolt dolog. Sőt egy kicsit se volt átgondolt. Ezzel az öt számmal aztán, a megalakulás után három nappal, 1966 őszén elindultunk Oszolytetőre, ahova szolidaritási túrát szervezett a Haraszti-féle társaság. Itt már több száz egyetemista várt minket „Gerilla”- és „pol-beat” feliratú, kézzel pingált plakátokkal.

²¹ Pete Seeger: *We shall overcome* című albuma (1963, Columbia Records). Az ismeretlen eredetű dal címe magyarul: „Győzni fogunk”. Végleges verziója Pete Seeger nevéhez köthető. A hatvanas évek emberjogi mozgalmainak „himnuszává” vált.

²² Vasárnapi túrák vagy építkezéseken való munkálatok, melyeken a résztvevő egyetemi hallgatók (és később középiskolások is) munkájukkal pénzt gyűjtöttek a dél-vietnami harcosoknak, amit az ún. szolidaritási számlára fizettek be.

²³ A Pilis-hegység része, Csobánka település környékén.

²⁴ Közgazdaságtudományi Egyetem.

²⁵ Az említett két egyetem KISZ-szervezetén belül működő csoportosulás. Részletesen lásd lejjebb.

²⁶ Berki Tamás (1946), jazzénekes, zeneszerző, egyetemi tanár. Vámos Tibor mellett a Gerilla együttes másik alapító tagja.

Sokan úgy gondolják, hogy hivatalos kezdeményezésre jött létre a pol-beat műfaj, azért, hogy úgymond szócsöve legyen az aktuálpolitikai törekvéseknek. Ezek szerint nem így volt?

Nem, a mi együttesünk ötlete az egyetemi KISZ mellett önkéntes alapon működő Vietnami *Szolidaritási Bizottságok*tól jött, azon belül is Haraszti Miklóstól, akik ott kulcsfigura volt. A bizottságok az egyetemi KISZ-tagság lázadóbb részét fogták össze. Ők szervezték az említett Vietnami vasárnapokat, és két tüntetést is 1966-ban, illetve 1967-ben az amerikai és a görög nagykövetségek elé, melyek aztán a hatóságokkal való összetűzésben végződtek. Ezekben az akciókban mi is részt vettünk. A központi KISZ mindig ellenezte azt, amit a bizottságok csináltak. A baj viszont az volt, hogy nem lehetett máshogy szervezni, csak úgy, ha ráírtuk, hogy az adott eseményt a KISZ szervezte. Ha nem írta rá az ember, akkor illegális akció volt, és betiltották. A pol-beat elnevezést sem központilag találták ki, hanem Bauer Tamás ötlete volt,²⁷ aki a Közgázon működő *Szolidaritási Bizottságnak* volt a tagja. Úgy emlékszem '67-ben oszlatták fel őket, mert túl sokat „ugráltak”, túl sokat szerveztek a KISZ égisze alatt, annak ellenőrzése nélkül. És ezt megunták. A Gerilla szoros kapcsolatban állt ezzel a társasággal, tulajdonképpen háttérzenekara volt az általuk szervezett tevékenységeknek. Ezért lettem megbízhatatlan elem én is. Nekünk eszünk ágában sem volt ilyen zenekart alapítani. Engem a rockzene foglalkoztatott, Berkit a jazz. Aztán hirtelen sikeresek lettünk. Senki nem számított erre. A KISZ rádöbrent, hogy milyen jól ki lehet használni, hogy elküldenek külföldi fesztiválokra, békekonferenciákra, mintha itthon is lenne pol-beat, de megszabhatják, hogy mit játszunk. Ha nem tartottuk be a játékszabályokat, kezdődtek a bajok. De kezdetben ehhez a műfajhoz semmi köze nem volt a KISZ-nek.

Maróthy János,²⁸ a korszakban nemzetközileg elismert zenetudós segítette a Gerilla együttes indulását, és a későbbiekben is több cikket publikált a támogatásuk érdekében. Honnan jött ez az ismeretség?

Maróthy akkor a bölcsészkaron tanított, és onnan ismerte Harasztit. Közben a Bartók Archívumban dolgozott a várban, és a magyar népdalkutatásnak volt a felelőse. Nem tudom,

²⁷Bauer Tamás (1946), közgazdász, egyetemi tanár, politikus.

²⁸Maróthy János (1925-2001), Erkel-díjas zenetörténész, esztéta, szociológus. 1954-től a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) munkatársa. 1961-ben az MTA Bartók Archívumának munkatársa. Kandidátusi értekezését *Zene és polgár – Zene és proletár* (Akadémiai Kiadó, 1966) címen írta.

hogyan szerzett tudomást rólunk, de felfigyelt az együttesre, mert városi népzeneinek gondolta azt, amit játszunk. Az volt az elmélete, hogy létezik városi népdal, és ezt mi testesítjük meg. Ő mutatta meg nekünk Sergio Liberovici²⁹ zenéit is, aki az ő személyes barátja is volt, és akit Martóhy többször meg is hívott Budapestre. Mindig megpróbált minket megvédeni, mert párttag is volt. Egyszer csak vagy egyedül, vagy Harasztival megjelent egy próbán. A próba vagy az én lakásomon, vagy a Tamás lakásán volt, erre már nem emlékszem. Azért nem tudom, pontosan hol, mert Maróthy még később is többször eljött. Mindig leült, cigarettázott, hallgatta, hogy mit csinálunk, mindkét helyen volt pianínó, ahhoz is odaült, és mutatott akkordokat. Az a rossz hír, hogy amikor volt az a véres cenzurális megbeszélés a Pol-beat Fesztiválon,³⁰ ő végig ott ült, de nem szólalt meg. Tudta, hogy esélytelen. Hogy „ezekkel” – Drábikkal³¹, Orosszal³², meg a fesztivál rendezőjével, a szintén erős belügyes háttérrel rendelkező Marton Frigyessel³³ – szemben ő neki nincs szava. Hiába is beszél, csak olaj lenne a tűzre. Úgyhogy csak ült nagyon szomorúan.

A Gerilla együttes mellett Dinnyés József volt a pol-beat szcena másik ismert előadója. Róla szóló kötetében Sebők János³⁴ úgy nyilatkozik, hogy a külföldi folk-song, protest-song műfaj iránt érdeklődő, elsősorban Woody Guthrie, Bob Dylan, és Pete Seeger dalait játszó amatőr zenészek a fővárosban a Lengyel Kulturális Egyesület Klubjában, a „Lengyel Klubban” zenéltek együtt alkalmanként. Köztük volt Oroszi Péter, Szervánszky Attila és a később megalakuló Kex együttes billentyűse, Doleviczényi Miklós is. Önök ismerték ezt a társaságot?

Én nem jártam a Lengyel Klubba soha, mi nem tudtunk róluk. Az is tény, hogy egyszer csak valaki azt mondta, hogy van ez a Dinnyés, és én meg is hívtam magamhoz, egy hétig nálunk is lakott – a hallunkban volt egy kempingágya. De nem játszottunk együtt. Mire ő felkerült Budapestre, addigra már egy éve volt Gerilla együttes. Aztán elpályázott, hogy hova, azt már nem tudom. Néha voltak közös fellépések. Mi sosem voltunk barátok, nekünk nem tetszett annyira, amit ő csinált.

²⁹ Sergio Liberovici (1930-1991), olasz énekes, dalszerző. Dalait a fent említett dalszerzőkhöz hasonlóan a közéleti, politikai mondanivaló jellemezte.

³⁰ A Pol-beat Fesztivál 1967. július 1-én, a fővárosi Vigszínházban került megrendezésre a KISZ Központi Bizottsága, a Művelődésügyi Minisztérium és a Magyar Rádió és Televízió vezetősége szervezésében.

³¹ Drábik János (1938) rádióműsor szerkesztő.

³² Orosz László a KISZ KB Kulturális Osztályának vezetője.

³³ Marton Frigyes (1928-2002), rendező, színházigazgató. 1962-től a Magyar Rádió munkatársa. A Rádió Kabarészínháza alapító tagja.

1967 tavaszán a KISZ Központi Művészegyüttese meghívta a gitáros-énekes amatőr zenészeket egy, a pol-beat műfajról szóló tanácskozásra. Tulajdonképpen itt tették hivatalossá ezt a folk-song, protest-song alapú zenei irányzatot. Ezen a tanácskozáson már Önök is részt vettek. Ez hogy zajlott?

Volt a Rottenbiller utcában egy székház, a KISZ Központi Művészegyüttesének a székháza. És egy szép napon Maróthy szólott, hogy menjen el mindenki, aki ilyen zenét játszik, és meghívott rockzenekarokat is, hogy meghallgassák a műfaj képviselőit. Nagyon kellemetlen volt, hogy ott ültek ezek a cinikus rockzenészek. Maróthy mindenkit bemutatott. Előadtunk egy-két számot, és kész. Egyedül Bródy³⁵ szólalt föl, ő is ellenségesen, azt mondta, hogy: „gyerekek, ez nagyon jópofa, de hát mért gondoljátok, hogy a gyerekek most a Népszabadságra akarnak táncolni.” Mondtuk erre, hogy ez nem tánczene, nem gondoljuk, hogy táncolni akarnak, és szó sincs Népszabadságról. Lehet, hogy a kezdeti számokban volt, de most már nincs. Ez olyasmi akar lenni, mint Bob Dylan vagy Pete Seeger. És nem is beat, tehát hülyeség, ha beatnek hívják. Ezt Bródy elfogadta. Én ott ismerkedtem meg vele, azóta vagyunk jóban.

Szélesebb közönség előtt az 1967 júliusában megrendezett Pol-beat fesztiválon váltak ismertté. De már előtte is szerepeltek több alkalommal a televízióban.

Igen, néhány nappal Oszolytető után behívtak minket egy híradóba, hogy adjuk elő az *Elment a repülő*t, mert vietnami holdújév van. Második fellépésünk a *Halló fiúk, halló lányok!*-ban volt, még az 1968-as pol-beat műsor előtt.³⁶ Aztán csináltak egy félórás tévéműsort is, csak velünk. Ebben voltak saját a számok, azt hiszem *A földlakók dalai* volt a címe. Nagyon rossz cím. Lendvay Kamilló³⁷ komolyzeneszerző is írt nekünk, külön erre a műsorra egy fasizmus elleni számot. A szöveget nem tudom, ki írta. „Mi dobolunk, csak dobolunk” – amolyan menetelő dal volt. Aztán volt egy görög szám a Sotiris Petroulasról,³⁸ aki egy akkor megölt

³⁵ Bródy János (1946), énekes, gitáros, zeneszerző, dalszövegíró. Az Illés, majd a Fonográf együttes tagja.

³⁶ Ifjúsági szórakoztató tévéműsor a Kádár-korban, a hatvanas évek közepén indult. Műsorvezető: Antal Imre. 1968-ban műsorában szerepelt: *A Magyar Ifjúság szerkesztőségének pol-beat műsora*. <https://www.youtube.com/watch?v=nvHZ3bzI9oA> – Utolsó letöltés: 2015. 10. 07.

³⁷ Lendvay Kamilló (1928), Kossuth- és Erkel-díjas magyar zeneszerző, karmester.

³⁸ Sotiris Petroulas (1943-1965), görög politikai aktivista. 1965 júliusában egy athéni demonstráción a rendőri beavatkozás során életét vesztette. A görög egyetemisták számára ő a hatvanas évek demokratikus indíttatású

kommunista vezető volt. Biztos, hogy a műsorban szerepelt a *Nem lehet tudni*, az *Elment a repülő*, a *Mr. John*, talán a *Pici kockák* is. Egy hosszú klipet kell elképzelni, illetve egy nagyon rossz rendezőt és koreográfust, aki berendezett minket egy „erdős” stúdióba. Akkoriban ez volt a divat: a zenekarok kaptak fél órát, megmutatták a számaikat, de nem volt semmi összekötőszöveg. Ez a fellépés nagyon gyerekes volt. Aztán a következő tévés szereplésünk annak a híres sztorinak az alkalmával volt, amikor az Illés bejelentette, hogy ők nem akarnak fellépni a Táncdalfesztiválon, és '67-ben nem is léptek fel. Ez a fellépésünk Vitray Tamás³⁹ *Show-hivatal* című műsorában volt, ez volt a legelső adás. Arra senki nem emlékszik, hogy mi is ott voltunk, csak az Illés fellépésére. Ott elénekeltünk egy Nicolas Guillén-verset.⁴⁰ Ő egy kubai költő, Haraszi Miklós fordította magyarra. Két mondatot kérdezett tőlünk Vitray, és már jött is az Illés.

Az volt megbeszélve Vitrayval, hogy ők elmondják, hogy jövőre is indulnak a Táncdalfesztiválon. Vitray fel is tette a kérdést, és Bródy válaszolt neki, hogy nem indulnak többet a Táncdalfesztiválon, mert az ő törekvéseiknek nem ez a megfelelő helyszín. Vitraynak tátva maradt a szája, mert neki az volt a papírján, hogy indulnak. Volt néhány ironikus mondata, például, hogy ez nem a fesztiválnak lesz veszteség, hanem az együttesnek. De Bródyékát ez nem érdekelte. A műsormenetnek megfelelően előadták, hogy: „*Ne gondold, ó, ne...*”⁴¹ Nagyon nagyot szólt ez a dal ilyen előzmények után. Végül nem tiltották ki őket, egész egyszerűen nem indultak, egy évet kihagytak. Az egész ország beszélt róla, voltak, akik azt mondták, hogy szégyelljék magukat, de voltak – például mi is –, akik azt mondták, hogy igazuk van. Aztán jött a '67-es Pol-beat Fesztivál, amit ugye élőben közvetített a tévé, és végül az említett egy évvel későbbi műsor a fesztivál résztvevőivel, ahol kvázi minket tartottak a „bezzeg gyerekeknek”. Külföldieket is meghívtak ebbe a műsorba, hogy bemutassák, náluk is van pol-beat. Szörnyű ciki volt az egész. Volt egy film is, amiben szerepeltünk: a *Teenager Party*. Azt soha senki nem látta, mert propaganda céllal készült. Ugyan bemutatták moziban, de senki nem volt rá kíváncsi, hamar megbukott. Cseke Lászlónak volt ugyebár a *Tinédzserparti* című rádióműsora⁴², innen ismertük a Beatlest is, és ez a film arról szólt, hogy az nem is egy zenei műsor, hanem egy uszító hülyeség. De közben

tüntetéseinek szimbóluma. Mikisz Theodorakis (1925) görög zeneszerző írt róla dalt *Canzone per Sotiris Petroulas* címmel.

³⁹ Vitray Tamás (1932) Kossuth-díjas újságíró, főszerkesztő, riporter.

⁴⁰ Nicolas Guillén (1902-1989), kubai költő, újságíró, politikai aktivista.

⁴¹ Az Illés együttes dala, a *Nehéz az út* című albumon jelent meg (1969).

⁴² Cseke László (szül.: Ekecs Géza, 1927), a *Tinédzserparti* című 1956-ban indult rádióműsor vezetője a Szabad Európa Rádióban.

mi szerepeltünk benne, egy megrendezett házibuli-jelenetben.

Ebben az időszakban két évadon át szerepeltek az Irodalmi Színpadon.⁴³ Itt milyen dalokat adtak elő?

Ezeket az előadásokat Kende Márta⁴⁴ rendezte, tulajdonképpen a mi dalainkra épült a műsor. Az egyik Vietnámmal volt kapcsolatos, az volt a címe, hogy *Vietnám ege alatt*. Ebben a kor elég ismert színészei szavaltak, például Bujtor István,⁴⁵ Sinkó László,⁴⁶ Szersén Gyula,⁴⁷ Tyll Attila,⁴⁸ vietnami költőktől, illetve Nyerges,⁴⁹ Györe,⁵⁰ Ladányi⁵¹ és mások vietnami háború-ellenes verseit. Mi meg jól beleillettünk. Öt dal hangzott el, már nem emlékszem, melyikek, de egy egész évig ment a műsor. A másik a szovjet forradalomról szólt. Voltak benne Majakovszkij-megzenésítések például. Ez is egy irodalmi összeállítás volt, a tizenhetes szocialista forradalom és a kommün⁵² különböző verseivel, és énekeltünk másik öt olyan számot, ami ebbe a sorba illett. Például Tucholsky-tól⁵³ a *Dal a forradalomról*, és saját repertoárból is játszottunk, de már nem emlékszem, mit.

Az 1967-ben a Vígyszínházban megrendezett Pol-beat Fesztiválon – amelyet egyenes adásban közvetített a rádió és a televízió – részt vettek a már említett „lengyel klubosok”, de népszerű beatzenészek is. Önök meghívott fellépők voltak?

Nem, ez nem meghívásos fesztivál volt, hanem meghirdették a rádióban, hogy lesz egy ilyen Pol-beat Fesztivál, lehet pályázni. Erre mi beküldtünk öt számot, és az ötből négy bekerült, mindenki mástól egy-egy. Világos volt, hogy ezt mi fogjuk megnyerni. De pályázni kellett, kiírt pályázat volt, kihirdették a rádióban, hogy kik győztek. A beatzenekarok úgy kerültek be,

⁴³ A budapesti Radnóti Miklós Színház elődje. (Budapest, VI. kerület, Nagymező u. 11.).

⁴⁴ Kende Márta (1923-1994), rendező.

⁴⁵ Bujtor István (szül.: Freinreisz István, 1942-2009), Balázs Béla-díjas magyar színművész, filmrendező és forgatókönyvíró.

⁴⁶ Sinkó László (1940-2015), Kossuth- és Jászai Mari-díjas magyar színművész, rendező.

⁴⁷ Szersén Gyula (1940), Jászai Mari-díjas színész.

⁴⁸ Tyll Attila (1923-2002), Jászai Mari-díjas színész.

⁴⁹ Nyerges András (1940), költő, próza- és esszéíró.

⁵⁰ Györe Imre (1934-2009), költő, drámaíró, publicista.

⁵¹ Ladányi Mihály (1934-1986), költő.

⁵² Ti. a Tanácsköztársaság.

⁵³ Kurt Tucholsky (1890-1935), német költő, újságíró.

hogy S. Nagy István⁵⁴ táncdalszövegíró meghallotta, hogy lesz egy ilyen fesztivál, és az összes zenekarhoz elszaladt, és azt mondta nekik: „gyerekek, majd én írok nektek ilyen dalokat!” Emiatt lett a nagyzenekar-kategória és az akusztikus kisegyüttesek. Az előbbi kategória szövegét szinte mind S. Nagy írta. Somló⁵⁵ elénekelt az Omegával az *Azért mert a faterod egy górért*, Neményi⁵⁶ a *Ki ölte meg Kennedy?-t*. Végül Máté Péter nyert a *Sakktábla lett a világgal*. A többi beatzenekarra már nem emlékszem.

A fesztivál szervezői a helyszínen több dalszövegüket átírták, egyikhez, a Disszidensekhez pedig hozzá is toldottak egy versszakot. Ez hogy zajlott?

Volt egy stúdió, ahol ott volt Marton Frigyes és Bán Zoltán segédrendező. Ott volt Orosz elvtárs a KISZ színeiben, valami pártelvtárs, meg Maróthy. Ezek a politikusok írtak egy teljesen értelmetlen versszakot, egymás szájából kapva ki a szót, szörnyű prozodiával. Így hangzott: „New Yorkban vagy bárhol, ha újra megnő, a Radványi sötét erdő, kihajt néha még az ága, de ne kérdezze, aki látja.” A fesztiválon sírtam, amikor szembetalálkoztam a cenzúra e megnyilvánulásával.

Ön szerint miért nem rendeztek második Pol-beat Fesztivált? Az első után több alkalommal is ígérek születtek a sajtóban a következő évi fesztivál megrendezésére, így például Révész Lászlótól, aki a rádió könnyűzenei főosztályának rovatvezetőjeként egyik szervezője volt az 1967-es fesztiválnak.

Egy Pol-beat Fesztivál volt, és úgy döntött a KISZ, hogy az is veszélyes, ezért ne legyen folytatás. 1968-ban vagyunk. Hallomásból tudom, hogy ezt a fesztivált már azért nem rendezték meg, mert politikailag égni kezdett a talaj: a párt tartott a csehországi események esetleges magyarországi hatásától, és a KISZ-en belül is voltak problémák. Erre az időszakra esett az úgynevezett maoista szervezkedés⁵⁷ felgöngyölítése, és az azt követő per, melyben az

⁵⁴ S. Nagy István (1934-2015), a Kádár-korszak legkeresettebb dalszerzője, dalszövegírója. Az ő dalszövegeit énekelte többek között Máté Péter, Koncz Zsuzsa, Kovács Kati és Szécsi Pál.

⁵⁵ Somló Tamás (1947), énekes, basszusgitáros, szaxofonos, dalszerző. Legismertebb zenekara a Locomotiv GT.

⁵⁶ Neményi Béla énekes, az Atlantis együttes (1963-70) vezetője.

⁵⁷ Az 1968. május-júniusában zajló ú.n. maoista per során a Fővárosi Bíróság egy diákcsoporthoz államilag támogatott tevékenységéért két és fél évig terjedő büntetési tételleket szabott ki, nem számítva a mellékbüntetések, az egyetemokről való kitiltást, a publikációs és egyéb tilalmakat, amelyeket a bírósági döntés nem tartalmazott. Sasvári Edit: *Miért éppen Pór? A Kádári „üzenési” mechanizmus természetéhez*. Budapest: 1956-os Intézet, 2000.

említett két egyetemi csoportosulásnak a tagjai is érintve voltak. Az a hír járta, hogy miattunk nem rendeznek több fesztivált, mert politikai balhé lett belőle.

Ha rendeztek volna második Pol-beat Fesztivált, hasonlóan nagyszabású keretek között, elmentek volna? A '67-es fesztiválról meglehetősen rossz emlékeik maradtak az említett cenzurális intézkedések miatt.

Ez jó kérdés. Azt hiszem, hogy Maróthy biztos megpróbált volna minket rábeszélni. De, hogy mi lett volna az álláspontunk, azt nem tudom. Én inkább ódzkodtam, Tamás viszont azt mondta, hogy ez is egy fórum. Nem tudom, hogy döntöttünk volna.

Rádiófelvételeik viszont ezután is készültek.

Nagy ritkán volt módunk felvételt készíteni, nagyon mostoha körülmények között, tehát kaptunk egy délelőtti. Egy rockzenekar bevonulhatott egy hétre. Ezért aztán nálunk nem is vették fel külön a hangszereket, mint egy rockzenekarnál. „Beálltunk”, középen pedig volt egy mikrofon, a számokat viszont nem lehetett „szétszedni”. Ha hamis volt egy gitár, újra kellett venni. A számoknak nagyjából a felét „zésítették”. Így hívták azt, amikor elfogadtak valamit. Volt az *Umblav tupenye* című számunk, aminek Haraszti írta a szövegét. Ennek a rádiófelvételénél átírták azt az ominózus sort, hogy: „Népszava és Népszabadság fedett minden ablakot”, és úgy vették föl, hogy: „üveg helyett újságpapír fedett minden ablakot”.⁵⁸ Aminek semmi értelme, de valahogy a rádióban így maradt meg. Nem játszották, de nem is törölték le.

Melyik számokat tiltották be?

Volt egy szám, amit a Carlos Puebla nevű kubai trubadúr írt, Che Guevaráról.⁵⁹ Haraszti fordította: „Utánad készülünk egyre, mióta a hegyekre kapva, feljött bátorságod napja, hogy a halált lesodorja.” De Che Guevaráról éppen akkor nem lehetett énekelni, mert tiltólistára

⁵⁸ Az eredeti dalszöveget Maróthy János közli a *Pol beat és kultpol* című cikkében (*Új Írás*, 1968. május, 96.), és hozzáfűzi, hogy a lektori tevékenységből „politikai előny nem származott”, viszont „az amatőrök által művészileg elevenen, hatékonyan megírt strófát »hivatalos« segédlettel sikerült semmitmondóvá tenni.”

⁵⁹ Ernesto Guevara (1928-1967), a kubai forradalom (1953-1959) egyik vezetője, később Kuba minisztere. Ő ihlette a *Commandante* (spanyol, magyarul: parancsnok) című dalt. Haraszti Miklós: *Költők, dalok, forradalmak.*, i.m.

került. Így a dal is. Volt olyan pillanat is, hogy a *Guantanamera* került tiltólistára, Kuba miatt. Néha egészen decens dalokat tiltottak be. Például volt Pete Seegernek egy száma, a *Little boxes*. Ezt lefordította Haraszti, de olyan jól fordította le, hogy hazai viszonyokról szólt, és nem a San Franciscó-i domboldalról. Volt egy olyan sor benne, hogy „pici kockák, hangjuk tiki-taki”, ami az eredetiben nincs. A tiki-takival Haraszti a pártkáderekre akart utalni, hogy olyan egyforma mind, és értelmetlenül beszélnek. Erre megkérdezték, hogy mi az a tiki-taki. Betiltották, mert nem volt világos a dalszöveg. Aztán a fesztiválra még beküldtem a *Várunk este a szobornál* című számunkat. Azzal kapcsolatban is problémáztak: „Melyik szobor? Sztálin szobor? Lenin szobor?”. Azt nem tiltották be, csak nem játszották. Ha elmentünk vidéki fellépésre, le kellett adni a dalszövegeket, amelyekből aztán kivették, amit nem találtak érthetőnek. Persze mi mégis eljátszottuk őket. Ebből kisebb balhék is voltak, időnként tetemre hívott a gimnáziumban a KISZ, aztán Orosz elvtárs vagy Drábik elvtárs.

Egy korábbi interjúban a 3T-rendszer⁶⁰ kapcsán megállapította, hogy Önöket egyszerre tiltották és támogatták. Milyen jellegzetes példái voltak ennek?

A rádióban éjjel-nappal játszották néhány régi számunkat, a jobbakat meg letörölték. Engem több klubból kitiltottak, például az ELTE „Hordójából”, ami a mai Centrál kávéház helyén volt. Egyszer odamentem, kérték a diákigazolványomat, azt mondták, hogy a nevem rajta van egy listán, ki vagyok innen tiltva. Nem mentem oda egy, vagy talán két évig. A fesztivál után a KISZ már megjegyezte, hogy velünk jobb vigyázni. Akármit csináltunk, az a rendőrséget is érdekelte.

Viszont külföldre mégis küldték Önöket koncertezni. Kint milyen zenéket hallottak?

Igen, ez is a rendszer furcsaságai közé tartozott, hogy ha Helsinkiben vietnami békefesztivál volt, akkor a KISZ minket küldött el. Szocsiba nem mehettünk a Pol-beat Fesztivál után, Helsinkibe nem tudom, miért minket küldtek. Előtte behívtak a pártközpontba, és hosszan mondták, hogy mit szabad és mit nem, mi meg gondoltuk, úgysem fogják tudni ezt mind ellenőrizni. Arra nem gondoltunk, hogy tizenöt tagú delegációval érkezünk, úgyhogy aztán be is tartottunk mindent. A Che Guevara-dal például nem hangzott el, inkább nemzetközileg

⁶⁰ A Kádár-korszak kultúrpolitikájának irányítói a kulturális alkotásokat a támogatott, tiltott, türt kategóriák valamelyikébe sorolták. A 3T rendszere Aczél György (1917-1991) nevéhez köthető.

ismert dalokat játszottunk: Pete Seegert, meg a *Guantanamerát*,⁶¹ aminek Haraszi fordította a szövegét, és mi tettük népszerűvé. Eljátszottunk négy-öt számot. Nem volt nagy közönség. Utánunk viszont zsúfolásig megtelt a terem. Kiderült, hogy Viktor Jara⁶² lép fel, aki egy chilei népdalénekes volt, híres száma a *Levántate y mira la montaña*: „Kelj fel és járj, és nézz a messzi csúcsra.” E dalnak óriási sikere volt. Egy szál gitárral Jara lényegében ordított, csak hát ezt spanyolul tette. És akkor ugye minden városban nagyon sok volt a latin-amerikai és kubai emigráns. Hazajöttünk, egyrészt volt ez a zenei hatás, aztán jöttek a vietnami tüntetések, és akkor is az itt tanuló latin-amerikai diákok voltak a leghangosabbak. Én akkor ettől teljesen függetlenül elkezdtem brazil zenét játszani. Főleg Antonio Carlos Jobimot.⁶³ Az ő dalait le is fordítottam magyarra.

Felléptek Berlinben is, ahol a koncertjükről lemezfelvétel is készült.

Berlinben alakult egy protest-song klub, Oktober Klubnak hívták. Valamilyen úton-módon meghívtak minket is ide, és kimentünk. Be kellett menni a DIVSZ⁶⁴ székházba, ami az Ady Endre utcában volt. Odaadták az útlevelet, és ennyi. Az Alexanderplatz-on a mai napig ott van ez az épület, ahol felléptünk, úgy hívták, hogy Tanítók Háza. De ugyanezen a téren volt a Kongresszusi Palota, ahol szintén felléptünk az Oktober Klub szervezésében. Itt készült a lemezfelvétel is. Ez már akkor volt, amikor velünk jött a Tolcsvay-trió⁶⁵ is. Úgy emlékszem, hogy tőlünk kértek tanácsot postai levélben. Javasoltam őket, mert nagyon jól szóltak. Hárman énekeltek: egy nagybőgő, két gitár, az egyik tizenkét húros. Isteni. A táncházakhoz hasonló zenéjük volt. Nagyon szépen szóltak, de hosszú hajuk volt. És ugye Berlinben még nem tartottak ott, hogy ezt lenyeljék. Közölték velük, hogy ha nem vágatják le a hajukat, a nagykoncerten nem léphetnek föl. Tolcsvayék azonban nem akarták levágtatni. Nem is léptek föl. Az Oktober Klub székhelyén viszont volt egy mozi is, ahol néha felléptek a német protest-songosok. Ott szerveztek Tolcsvayéknak egy különálló koncertet. Állati nagy sikerük volt.

⁶¹ Ismeretlen eredetű kubai dal. Eredeti címe: *Guajira Guantanamera* (magyarul: guantanamói parasztlány). 1958-ban Julián Orbón (1925-1991) zeneszerző José Martí (1853-1895) *Egyszerű versek* című versciklusának egyes strófáit énekelte a dal dallamára, az eredeti refrén meghagyásával. Ennek magyar fordítása a mű általunk is ismert szövege. Haraszi Miklós: *Költők, dalok, forradalmak*, i.m.

⁶² Viktor Jara (1932-1973), chilei költő, énekes, politikai aktivista.

⁶³ Antonio Carlos Jobim (1927-1994), brazil dalszövegíró, zeneszerző, énekes.

⁶⁴ Demokratikus Ifjúsági Világszövetség (1947-1989). A Szovjetunió összeomlása után megszűnt, de 1992-ben újraalakult és jelenleg is aktív szervezet.

⁶⁵ Tolcsvay-trió (1967-1979), akusztikus hangszereken játszó, népzenei elemeket is felhasználó együttes. Tagjai: Tolcsvay Béla, Tolcsvay László, Balázs Gábor. 1992-től jelenleg is aktívak. Tagjai: Tolcsvay Béla, Czipo Tibor, Egri János.

Berlinben ott volt a Quilapayúnis,⁶⁶ aminek az a „poénja”, hogy Viktor Jara alapította. Jara aztán kiszállt, és szólókarriert csinált. Ez egy nagyon nagy hatású zenekar volt, hét darab férfi, egyszerre énekeltek hét szólamban, latin amerikai népi hangszerekkel. A nevük azt jelenti valamilyen indián nyelven, hogy „három szakáll”. Mindig úgy álltak ki, hogy hárman szakállasok voltak. Fantasztikusan szóltak. Énekelték Jara számait is, meg nagyon sok latin-amerikai népdalt. Esélyünk se volt, hogy így szóljunk valaha. Én szerettem volna, ha ebbe az irányba megyünk, de addigra az én életemben ez az egész már befejeződött. Tehát egy utolsó kirándulás volt ez a berlini, akkor már tudtam, hogy én ezt nem csinálom tovább.

Wolf Biermann⁶⁷ ez idő tájt híres dalszerző-énekes volt Németországban, ugyancsak közéleti témájú dalokkal. Vele nem találkoztak?

Mire mi Berlinbe értünk, Wolf Biermann be volt tiltva. Tehát mi őt sose láttuk fellépni. Ellenálló volt, mindenhol kitiltották, majd átköltöztették Nyugat-Berlinbe. Amikor mi ott jártunk, akkor még Kelet-Berlinben volt, de teljes szeparációban, nem lehetett vele találkozni. Én szerettem volna, de kerekperccel megtiltották. Olvastam néhány szövegét, és azok nagyon tetszettek. A dalait akkor még nem ismertem, de később igen. Egy későbbi berlini tartózkodásomkor megvettem egy DVD-jét.

Több női énekes váltotta egymást az együttesükben.

Mi a Peter Paul and Mary-t utánoztuk, ahol két akusztikus gitáros férfi volt, és középen egy szőke nő. Ezt akartuk, de először mi csak ketten voltunk. A *Vietnami vasárnapokon* például kétszer is csak ketten voltunk. Ez egy gitárduó volt, két énekhangra. De éreztük, hogy kellene egy nő. Valahonnan ismertem Koncz Zsuzsát, és ő a *Ki Mit Tud?*-ban egy Gergely Ágnes nevű ismerősével énekelt. Meghívtuk hát őt, a bölcsészkarri ismerősök révén. De a barátja, aki a KISZ-ben volt tag, kiharcolta közlünk, és emiatt Gergely Ági kiszállt. Épp rádiófelvétel volt, ezért nagyon idegesek voltunk. Tamás⁶⁸ akkori barátnője, Rohonyi Mariann ugrott be helyette. Vele énekelünk, de ez a felállítás valahogy nem szólt jól. Ezután kezdődött az énekesnő-keresés. Bevettünk egy nőt, de nem vált be, jó hangja volt, de rockzenekari ambíciói

⁶⁶ Quilapayún (1965), chilei népzenei csoport.

⁶⁷ Wolf Biermann (1936), német dalszerző, dalszövegíró, gitáros, énekes.

⁶⁸ Ti. Berki Tamás

voltak. Gergely Ági is visszajött néhány hónapra, aztán megint kiszállt, így nem sikerült megoldani az énekesnő-kérdést. Az utolsó énekesnőnk Csaba Jutka volt, őt egy tatabányai fesztiválon ismertük meg. Kértük, hogy jöjjön fel Budapestre, Tamás szerzett neki albérletet, meg valami állást a Népművelési Intézetben, hogy legyen valami megélhetése. Tamás maga is dolgozott ott. Ő még maradt Tamással egy darabig, én előbb szálltam ki. Egyszer valami névnapozás volt, a szekrényen volt egy üveg, és rá volt írva, hogy „konyak”, de filmragasztó volt. Csaba Jutka beleivott, és egy-két nap múlva meghalt.

1970-71-ben nagyzenekaros felállással játszottak.

Amíg én a katonaságban voltam, Tamás bevett egy Balázs Kriszta nevű lányt, 1969-70-ben ő énekelt a Mikroszkópon, aztán kicsit még utána is. Engem pótolta egy nagybögős, Lantos Iván.⁶⁹ Amikor visszajöttem, Lantos összeállt a Halmos-Sebő⁷⁰ duóval, nekik nagybögözött, tőlünk kiszállt. Az volt a legjobb felállítás, amikor öten voltunk. Volt egy lány, mi Tamással, egy nagybögős, meg egy hegedűs, Balázs János. János úgy került a zenekarba, hogy mi együtt voltunk katonák. A katonaságban alakítottam egy rockzenekart, ő volt a basszusgitárosunk. Amikor leszereltem, mondtam neki, hogy jöjjön. Addigra szállt épp ki Lantos. Disszidált, és beszállt egy zenekarba, amivel Párizsban nagy sikereket ért el.⁷¹

Az új felállítás új zenei stílust is hozott. Az ekkor született dalaikon már a magyar népzene hatása érezhető. Miért indultak el ebbe az irányba?

Igen, pár éven belül is sokat változott az együttes stílusa. Úgy volt, hogy a Gerilla először elindult teljesen az amerikai protest-song nyomvonalán, de ez tőlem távol állt. Majd egyszer csak elkezdett minket érdekelni a magyar népdal. De ez a legvége volt. Tamás írt is olyan Gerilla-számot, a legeslegvégén, ami a táncházakba is jó lehetett volna. Ha tudtuk volna, hogy van ilyen. De akkor még nagyon gyerekcipőben járt. Halmos-Sebőt és a Kalákát⁷² ismertük

⁶⁹ Lantos Iván (1949), a Kolinda, a Vízöntő, a Transylvania és a Spondo együtteseknek volt tagja.

⁷⁰ Sebő együttes (1970), népzenei együttes. Alapítótagok: Halmos Béla és Sebő Ferenc. Későbbi tagok: Éri Péter, Koltay Gergely.

⁷¹ Kolinda együttes (1974-79), Tagjai: Dabasi Péter, Kiss Ferenc, Kőszegi Péter, Kovács Dóra, Lantos Iván, Róbert György, Szőke Szabolcs, Várhelyi Lilla, Zombori Attila, Zsigmondi Ágnes. 1996-ban újraalakultak. Ez miért van kiemelve?

⁷² Kaláka (1969), versmegzenésítéseket játszó akusztikus együttes. Alapító tagjai: Gryllus Dániel, Gryllus Vilmos, Mikó István és Radványi Balázs. Később Mikót Dabasi Péter, majd Huzella Péter váltotta (1975-től 1995-ig). Korábban rövid ideig Kobzos Kiss Tamás is játszott az együttesben, őt Becze Gábor váltotta.

már. Ezzel a felállással és az akkori dalainkkal tulajdonképpen a táncháznak a stílusát előlegeztük meg, olyan volt, mint amelyet később a táncházasok játszottak. Afelé mentünk, ha együtt maradunk, szerintem a Csík zenekarhoz⁷³ hasonlóak lettünk volna, csak kellett volna egy-két népi vonós. Hetven-hetvenegyben József Attila-megzenésítéseket is énekeltünk, fel is vették őket a rádióban. Ezek nagyon szépek lettek. Kiderül belőlük a táncházas ihletés.

*Ebben az időszakban saját klubjuk is volt a fehérvári úti Fővárosi Művelődési Házban.*⁷⁴

Igen, az FMH kizárólag a mi klubunk volt. Néha hívtunk vendégeket. Az FHM nagyon jó kis klub volt, törzsközönség előtt játszottunk. A Halmos-Sebőt is ott hallottam először, mert meghívtuk őket. Mindig úgy zajlott, hogy játszottunk egy órát, és utána beszélgettünk. Azon az estén egyáltalán nem beszélgettünk, mert játszott először a Halmos-Sebő, az nagyon tetszett, majd jött a Kaláka, még Mikó Istvánnal, és az még jobban tetszett. Az FMH-ban azt játszottunk, amit akartunk, itt nagyjából senki nem ellenőrzött minket. Volt egy baráti klubvezető, aki KISZ-titkár is volt, de ő szeretett minket, nem foglalkozott ezekkel a dolgokkal.

Hogyan történt a kilépése az együttesből?

Berlinben jelentettem be, hogy kilépek, mert elegendő lett a hatóságok zaklatásából. Ráadásul ekkor vették Harasztit és Dalos Györgyötrendőri felügyelet alá.⁷⁵ A másik része az volt, hogy Tamás már zeneileg nagyon továbbfejlődött, szerette volna, ha én is elmegyek énektanárhoz, képezem a hangomat. Azt mondtam neki, hogy: „Ne haragudj, erre se a hangom nem alkalmas, se kedvem nagyon nincs, nekem már megjelenik a novellám, van egy elfogadott kötetem, járok a jogi karra, és van egy nagyon komoly barátnőm. Nem tudok már foglalkozni az együttesel, nem lelem benne élvezetem”. 1970-ben leszereltem augusztusban, és a '70-'71-es színházi évadban volt még pár fellépésünk a Mikroszkóp Színpadon, ahol Komlós János⁷⁶ volt az igazgató.

⁷³ Csík-zenekar (1988), népzene és ún. világzene játszó akusztikus együttes. Tagjai: Barcza Zsolt, Bartók József, Csík János, Kunos Tamás, Majorosi Marianna, Makó Péter, Szabó Attila.

⁷⁴ Fővárosi Művelődési Ház (1951), Budapest, XI. kerület, Fehérvári út 47.

⁷⁵ Dalos György (1943), író, műfordító.

⁷⁶ Komlós János (1922-1980), újságíró, kabaréigazgató, humorista, író, műfordító, dramaturg.

Viszont Berki Tamás továbbra is fellépett.

'71-ben az együttes nem feloszlott, hanem én léptem ki, és Tamás jobbnak látta egyedül folytatni. Az egész országban voltak KISZ-klubok, és ahol mi jártunk, oda változatlanul hívták. Addigra már nagyon jól kialakult repertoárja volt, jazzeket, spirituálékat is énekelt. Egészen addig tartott ez, amíg a „művházak” megszűntek. Ekkoriban vette át a pol-beat helyét a táncházmozgalom.

Mi volt az utolsó felvételük?

József Attila *Ősz* című versének a megzenésítése. Ekkor éppen öten voltunk, két nagybögőssel és Csaba Judit énekesnővel. Szerintem úgy hangzik ez a dal, mint egy Halmos-Sebő. Én úgy látom, hogy ez ugyanaz a műfaj, csak Sebőék és a Kaláka nem politizáltak direkt. Egyébként a kezdeti idők után már mi sem.

Hogyan látja a protest-song magyarországi pályafutását?

A protest-songra Magyarországon nem lettek vevők, mert a protest-song amerikai népzenei motívumokból táplálkozik. Mint ahogy mi is abból indultunk ki, és csak később tévedtünk a magunk útjára, amikor már az egész el volt szúrva, mert az első négy szám Vietnam ellen tiltakozott, mindenki megutálta, nem lehetett többé jóvátenni. Tehát hiába akarta Maróthy, hogy folyton játsszák a rádióban, nem volt rá közönség. Ez a pol-beat elnevezés is hülyeség volt; protest-songnak kellene hívni. Hívták úgy is néha, hogy tiltakozó dal, de az is hülyeség, mert nem mindig tiltakozik. Ez olyan, hogy a hamburgert sem fordítjuk le. Meg kellett volna hagyni protest-songnak, sokkal jobban „ment” volna.

Hogyan tekint vissza pol-beates pályafutására?

Rengeteget tanultam az idősebbektől, a prózaírói indulásom nekik volt köszönhető. Vagyis az ő elveiket eleinte kritikátlanul átvettem, rengeteg mindenről hallottam, kinyílt a szemem a világra. Cserébe először rossz dalokat írtam, aztán zaklattak a Haraszti-féle társaság miatt, miattuk nem vettek fel az egyetemre. Eleinte, huszonevésen annyira szégyelltem a Gerillát, hogy letagadtam, hogy játszottam benne. A nevemet is ezért változtattam Tiborról Miklósrá.

De azt mondom a „saldo⁷⁷ egyenlő nulla, cost-benefit⁷⁸” alapon nem történt semmi. De nem bánom.

⁷⁷ Olasz: egyenleg

⁷⁸ Angol: költség-haszon